

A filozófia alapvetésének előttünk fekvő első kötete a tárgyméletemen vagy ontológián kívül, melyről már beszéltünk, még a tartalomról szóló tant vagy *tolikát* is tartalmazza és igen eredeti feldolgozásban a formatant vagy logikát. Az utóbbiban, amely a kötetnek a nagyobbik részét teszi, az a régi óhaj valósul meg, hogy a logikának az ontológia alapvetésén kell felépülnie. Brandenstein Béla e tekintetben komolyan fogott a problémához s különösen érdekes lesz az ő kategória-tanát azokkal a vizsgálatokkal összehasonlítani, melyeket Nikolai Hartmann legújában egészen más alapokon kezdett meg.

\*

Amennyire lehetséges volt, ebben az új budapesti filozófus-körre való utalásomban minden kritikától tartózkodtam s csak a figyelmet hívtam fel az újabb filozófiának legjobb értelemben vett *katholikus akciómezéjére*. Mindenesetre úgy látszik azonban, hogy a jövőben ennek a körnek eddigi munkásságát megkülönböztetett érdeklődéssel kell követni. Néha-néha húzódoznak a *katholikus filozófia* fogalmától. Vajjon joggal-e vagy sem, az még alapos vizsgálatra szorul. Azt hiszem, nem szabad félni a katolikus filozófusok létezésétől, ha oly termékenyítően és alkotóan lépnek föl, mint ez a két budapesti gondolkodó. Így azt hiszem méltányos, ha a jövőben a katolikus gondolkodók idősebb nemzedéke, mint Baeumker, Ehrle bíboros, Hertling, Geysler, Grabmann, Dyroff, Schneider Artúr, Ettlinger, Wittmann, Mausbach, Switalski stb. mellett és a katolikus gondolkodók ifjabb nemzedéke — Przywara, Guardini, Eschweiler, Jansen Bernát, Hildebrand, Behn, Steinbüchel, Steffes, Demé stb. — mellett ezt a két nevet is felemlítjük: Pauler Ákos és Brandenstein Béla.

(Köln.)

Peter Wust.\*)

## A LEGNAGYOBB BŰN.

Dans un temps comme le nôtre où la complexité croissante de la vie laisse à peine le temps de lire, où la carte de l'Europe a subi de remaniements profonds et est à la veille d'en subir de plus grands encore peut-être, où tant de problèmes menaçants et nouveaux se posent partout, vous m'accorderez qu'on a le droit de demander à un écrivain d'être autre chose qu'un *bel esprit* qui nous fait oublier dans des discussions vicieuses et byzantines sur des mérites de pure forme, que nous pouvons être envahis d'un instant à l'autre par un double flot de Barbares, ceux du dehors et ceux du dedans.

Marcel Proust, *A l'ombre des jeunes filles en fleurs*, I. 1924 : 44.

Igaza van Császár Elemérnek: nincs *l'art pour l'art* . . . Soha még annyi lelkiismereti problémát nem állított maga elé az irodalom, mint a háború óta. Ha a XVIII. század ideálokat rombolt és a XIX. század új eszményeket propagált, a huszadik század megint visszatér az Ember belső gyötrődéséhez, a morál és az élet konfliktusához, a tizenhetedik századi analizishöz, a Szellem és Anyag harcának tragikus átéléseihez.

Nem az államforma, nem a társadalom berendezkedése áll az irodalom

\*) Peter Wust kölni filozófus író, akinek több munkája feltűnést keltett: *Die Auferstehung der Metaphysik, Naivität und Pietät, Dialektik des Geistes*. Folyóiratokban is élénk, főleg kritikai tevékenységet folytat. Az itt közölt tanulmány magyarra fordítását Kappel Gyula dr. végezte. Szerk.

előterében, hanem az a kérdés, hogy a visszavonások, világnézetek kavargó harca fölött milyen legyen az új Ember, aki lelkében az emberiség belső megváltottságát hozza. Európai író ma csak az lehet, aki a végső emberi és égi kérdésekre keres feleletet. Ez az irodalom ma már annyira filozófiai és tudós orientálódású, hogy csak kiválasztott publikumhoz szólhat és végképen elszakadni látszik a mesélő, leíró, „realista“, anekdotamondó és szórakoztató szépírástól.

\*

André Thérive, akinek neve ebben az új „lelkiismereti“ irodalomban az elsők között áll, nem szépíró, de éppen ebben kulminál irodalmi értéke. A legnagyobb bűn — *Le plus grand péché* a regény címe — ősi theologiai kérdés, Éva bűne, az eredendő bűn, amely „regény“-be konkretizálva is olyan absztrakt probléma marad, hogy érdeke és értéke a *profanum vulgus* előtt nem is lehet az ilyen szellemi konstrukciónak.

Konstrukció egy morális kérdés illusztrálására és mégis élettel teljesebb, mint az úgynevezett valóságábrázolások. A regény alaphangulata a janzenista pesszimizmus, vígasztalan kétségbeesés az ember halálra-rendelt bűnössége fölött: egyik dokumentuma annak, hogy a háromszázéves kontroverzia ma sem jutott nyugvópontra — sőt csak most kezd igazán irodalominspiráló élmény lenni\*) — és hogy a katolicizmus belső energiái ma is könnyen terelik a gyöngye lelket predestináció és terméketlen rigorizmus felé.

Az atmoszféra párás és ködös, nincs az egész könyvben egyetlen mosoly sem, az író nem fölényes magaslatról nézi a szereplő bábúkat, hanem szentül hisz benne, hogy kozmikus igazságokat szimbolizálnak. A hősök hétköznapisága sem azért van, hogy valami társadalmi „tendenciát“, az író részéről „szimpáthiát“, a szenvedőkkel való együttérzést fejezzen ki. Mintha önmagát is gyötörni akarná az író ezzel a komor hétköznapisággal. Egy átlag-katonatiszt, — Léonard-nak hívják, de ez nem fontos — aki valami titkos belső pálfordulással ráeszmél erotikus emberi életének céltalanságára és bűnösségére . . . Szakít a sexualis élettel, — de ez csak külső tünet és a rubensi szerető alakja csupán elmuló derű a történet vásznán — és a neofita buzgóságával szuggerálja magába a lemondás, a hússal való spirituális szembehelyezkedés életbölcseletét. A pálfordulást egy titokzatos Idegen idézi föl benne, akinek alakja úgy jön-megy, mint valami démonikus Memento, amely kaján gyönyörűségét találja abban, hogy az Ember elé hullaarccokat mutogat. Ez a janzenista Apostol, aki fontos pillanatokban fölbukkan, néha olyanformán, mint valami lelkiismereti Mumus, — a másik végletet adja háttérül a főalakhoz, aki az anyagiasság és aszkézis között vergődik, amíg minden össze nem omlik körülötte.

Az, hogy a regény a múlt század közepére — 1857 — flamand területre, később pedig egy francia faluba van lokalizálva, de minden „couleur locale“ és úgynevezett korraiz nélkül: csak növeli a történet szuggeratív erejét. „Cselekmény“ alig van, de a „bonyodalom“ mégis jelentkezik: egy nő személyében, akinek filozófia-mentes, százszázalékosan női alakja kikökkenti a hőst a vígasztalan téttlenség morális útjáról. Léonard, aki visszatért ősei földjére, gazdálkodni és meghalni: elcsábítja a lányt, akinek megjelenése a banális emberi élet újabb fátumszerű végzettségét hozza a sűrűke moralizáló elé. Lélekben aszkézissel: ismét a legnagyobb bűn, a testiség ölébe hull, az örök halálmenet parancsát be-

\*) V. ö. *Széphalom* 1929: 253.

teljesítve. És mialatt önmaga bűnbe temetkezik, tudatalatti morális ösztönével tönkreteszi a nővére boldogságát: nem engedi férjhezmenni, elriasztja a nyárspolgár-örökemberi boldogságtól az égi Morál nevében, amelyet önmaga számára már elvesztett. Eredmény — és itt mintha az író fatalizmusa keverné a rosszat-hozó kártyát —: a szenvedő és szenvedni született nővér egy társadalmilag alatta álló férfi karjaiba kerül. Ismét bűn és bűn, bár ezúttal csak kísérlet, mert a végrehajtást maga a fivér akadályozza meg, az ősi családi Erény kapujába állva a rigorizmus pallosával . . . Mintha érdemszerző cselekedet lenne mások boldogságát a spiritualizmus fantomja kedvéért tönkretenni.

A többi aztán logikus kifejtet: a nővér vízbe öli magát, a szerető menekül a Morálnak halált-lehelő légköréből — pedig Léonard jószándékkal és őszintén ígért házasságot, ami azonban csak a nyárspolgári morál előtt enyhítő körülmény — és a főhős magára marad, életcél nélkül, testiségében örökké kielégületlenül és morális meggyőződésében örökre megingatva: körülötte mindenki tönkre megy, mégis ő a vesztes a sivár teremtésben, amely az összes létehető világok között a legrosszabb, — mert élnie kell, továbbharcolnia a test és lélek harcát. A halál gondolata elveszi az élet örömét . . . Nem lehet mondani, hogy ezért a sivár konkluzióért íródott volna Thérive regénye, de ez a konkluzió a janzenizmusnak is — mint életeszménynek — csődjét jelentené, ha nem volna a regényben épen az a szép, hogy *esztétikai fikció*, nem pedig valóságábrázolás, még kevésbé tendencia-mű. Ez csak a véglétes szituáció maximuma, de úgy látszik a janzenizmus még mindig eleven szellemi erő, ha ilyen fikciókat tud inspirálni. Az esztétikai épület szépsége úgy állítja elénk ezt a nagy szellemi örökséget, hogy — levetkőzve a harcos gesztust, Rómával és jezsuitizmussal szembehelyezkedő gallikanizmust, — a maga csupasz emberiségében álljon előttünk: ilyen módon a janzenizmus, politikailag neutralizált formájában, termékeny esztétikum maradhat hosszú időig.

A filozófiátlan, kalandok után szaladó, anekdotáknál időző vagy szociológiai propagandát űző regényirodalomban a *Le plus grand péché* kevesek szigete lesz. De nem is szükséges, hogy nagy tömegek népesítsék be a kiváltságos szigeteket.

(Szeged.)

Zolnai Béla.

## SCHUBERT.

Részletek a szerzőnek a Dugonics-Társaságban tartott fölolvasásából.

Ismert pszichológiai tény, hogy egy-egy nagy név hallatára lelkünkben felbukkan a név tulajdonosának képe. Mert minden ismertebb név mögött tudatunkban ott él az illető névhez tartozó arc, alak, egy-egy jellemző mozdulat. Ha ma Schubertet emlegetik, ki ne látná élénken maga előtt pápaszemes piros-pozsgás, mosolygós arcát, köpcös alakját, amint színes, vállgalléros köpenyében, sétapálcával a kezében gondolatokba mélyedve rójja Bécs utcáit? A jelenet maga a legtisztább biedermeier: a kedélyes város a megelégedetten sétáló nyárspolgárral. Ennyit árul el Schubert külseje és külsőleg ilyennek is látszik ez a kor. De ha az idő kerekét több, mint száz évvel visszafelé fordítjuk és egy kissé beleéljük magunkat Schubert korába, mást is fogunk látni.

1815 . . . A bécsi kongresszusnak vége, megalakult a Szent Szövetség és a három hatalmas uralkodó azt hiszi, hogy Napoleon leverésével, Európa új